

Diplomatski spor zbog jednoga katoličkog krštenja u Splitu 1745. godine

Ante ŠKEGRO

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Marko RIMAC

Filozofski fakultet u Splitu, Split

Suzana MARTINOVIĆ

Državni arhiv u Zadru, Zadar

Izvorni znanstveni rad

(primljeno: 9. rujna 2012.)

UDK 327.82(560:450)"17"

265.1(497.5-3Dalmacija)"17"

U radu se obrađuje prelazak s islama na katoličanstvo Lejle Kopčić, pripadnice istaknutoga islamiziranog plemićkog roda iz Kongore na Duvanjskom polju. Njezino stupanje u Katoličku crkvu u Splitu 1745. postalo je predmetom diplomatskog spora između Bosanskog ejaleta i mletačke Dalmacije. Pod pritiskom upravitelja Bosanskog ejaleta vezira Ali-paše Hekimoğlu, mletački generalni providur Dalmacije i Epira (Albanije), i Lejlin kum na krštenju, Jacobo Boldù, vratio ju je iz Splita, gdje je našla utočište, »u Tursku«.

Ključne riječi: Bosanski ejalet, Ali-paša Hekimoğlu, Kopčići, Lejla Ruža Kopčić, Kongora na Duvanjskom polju, mletačka Dalmacija, Jacobo Boldù, Katolička crkva

Uvod

Bilješka o krštenju iz Matične knjige krštenih splitske župe sv. Dujma¹ te prepiska između upravitelja Bosanskog ejaleta vezira Ali-paše Hekimoğlu i generalnog providura mletačke Dalmacije i Epira (Albanije) Jacoba Boldùa otkrivaju tragičnu sudbinu šesnaestogodišnje Lejle Ruže Kopčić zbog stupanja u Katoličku crkvu u Splitu srpnja 1745. godine. Vođena ljubavlju prema nekome Ivanu Radu,² iz rodne je Kongore na Duvanjskom polju pobjegla na područje mletačke

¹ Na tu bilješku o krštenju naišao je dr. sc. Ivan Botica iz Staroslavenskog instituta u Zagrebu te s njome upoznao autore ovoga rada. Iz te je bilješke rad i proizašao i autori na tome ljubazno zahvaljuju dr. Botici.

² Očito se radi o pripadniku roda Rado/š/, tj. Rado/šević/ u popisu biskupa fra Pavla Dragičevića 1743. registriranom u Omuljanima (Seonica), mjestu susjednom Kongori — gdje je bilo sjedište be-

Sl. 1

Dalmacije, očito radi toga da se za njega uda. Kako se s time nije slagala njezina obitelj, generalni providur Boldù, koji joj je bio krsni kum, pod pritiskom vezira Ali-paše vraća je »u Tursku«. Kako bi na Boldùa izvršio pritisak, vezir je u Imotskoj krajini potaknuo oružane incidente. Upravo su oni bili povodom za javni igrokaz što ga je generalni providur priredio u Splitu i kojim je Lejlu Ružu Kopčić prisilio odreći se katoličanstva. Kad su u pitanju bili interesi Venecije, predstavnici njezine vlasti u Dalmaciji postupali su jednako i s drugim djevojkama koje su iz sličnih razloga tražile utočište u mletačkoj Dalmaciji. Bilješke o dodjeli zemlje u Turjacima kod Sinja iz 1688. i sporu iz 1703. što se zbog te zemlje vodio, svjedoče da su na katoličanstvo prelazile i druge pripadnice roda Kopčić. U tom je kontekstu razumljivije i uljudno ophođenje najutjecajnijih pripadnika toga roda s katoličkim biskupima koji su iz Dalmacije dolazili u kanonske pohode katolicima na prostorima kojima su oni gospodarili.

Prelazak na katoličanstvo

Iz upisa u Matičnu knjigu krštenih splitske župe sv. Dujma (Prilog br. 1, sl. 1) vidljivo je da je Lejla Kopčić na katoličanstvo prešla 13. srpnja 1745. krštenjem koje joj je u Splitu podijelio splitski nadbiskup Antun Kačić (1730.—1746.) te da joj je dano ime Ruža (*Rosa*). Kum na krštenju bio je osobno Jacobo Boldù, tadašnji mletački generalni providur Dalmacije i Epira (Albanije).³ Budući da je krštena u samostanskoj crkvi sv. Arnira u Splitu (*in Ecclesia Monialium Sancti Rainerij*) koja se, kao i benediktinski samostan, do 1946. nalazila uz sjeverozapad-

gora Kopčića. MANDIĆ, 1962: 27. Dvije obitelji iz tog plemena preselile su se u Arzano, pogranično mjesto Imotske krajine prema Duvnu odnosno »Turskoj«, gdje su od mletačkih vlasti dobile zemlju. VRČIĆ, 2010: 42.

³ Splitski kanonik i nadbiskupski kancelar F. A. Brgelić, koji je krštenje Lejle Ruže Kopčić upisao u Matičnu knjigu krštenih splitske župe sv. Dujma, generalnog providura i Lejlinog krsnog kuma J. Boldùa oslovljava upraviteljem Dalmacije i Epira (*Illustriissimus, et, Excellentissimus D[omi]nus, D[omi]nus Jacobus Boldù Provisor Generalis Dalmatiae, et Epyrii*). Time je mletačku regiju, kojoj je Boldù bio na čelu, poistovjetio s nekadašnjim provincijama Rimskoga Carstva.

Sl. 2

nu kulu Dioklecijanove palače (sl. 2),⁴ opravdano je pretpostaviti da su je za stupanje u Katoličku crkvu pripremili svećenici pozvani od benediktinki kojima je ta crkva pripadala. Tome u prilog govori i konstatacija iz pisma što ga je generalni providur Boldù 23. srpnja 1745. uputio veziru Ali-paši (Prilog br. 3).⁵ Lejli-no je krštenje u matičnu knjigu upisao splitski kanonik i nadbiskupski kancelar Frane Ante Brgelić,⁶ a vlastoručno ga potvrdio i sam nadbiskup Kačić (Prilog br. 1).⁷ Spomenuto pismo generalnog providura otkriva da je Lejla Ruža Kopčić primila i druge sakramente »propisane za prijelaz na kršćanstvo«.⁸ Kako joj je u vrijeme krštenja bilo oko šesnaest godina (*annorum 16 circiter*), mogla je biti svjesna posljedica koje su mogle proizaći iz prelaska na katoličanstvo kako za nju samu tako i za njezinu obitelj odnosno društvenu zajednicu iz koje je potekla. No, teško da je mogla i pretpostaviti kako će njezino krštenje postati predmetom diplomatskog sučeljavanja najodgovornijih osoba Bosanskog ejaleta i mletačke Dalmacije, a pogotovo da će uzrokovati oružane izgrede na bosansko-dalmatinskoj granici.

Diplomatski spor

Bilješka o krštenju iz Matične knjige krštenih splitske župe sv. Dujma ne otkriva ni okolnosti ni vrijeme prispjeća u Split »turske kćerke Lejle« (*Lejlam turcam filiam*), kćeri Džafer-bega Kopčića i njegove žene Tale.⁹ Da se u njega nisu uplele najodgovornije osobe Bosanskog ejaleta i mletačke Dalmacije, vjerojatno bi

⁴ O toj crkvi i benediktinskom samostanu: OSTOJIC, 1964: 354-362.

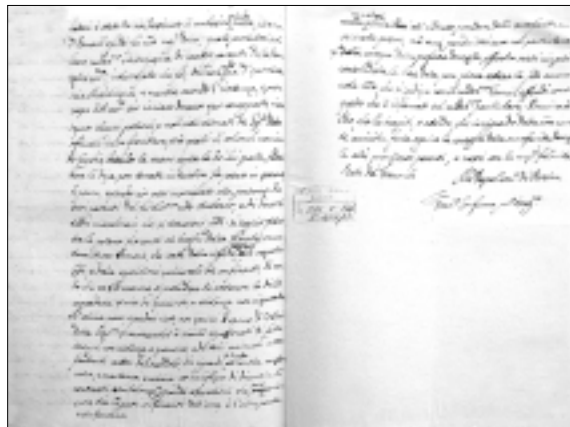
⁵ *Perche aueua abbandonata la fede di Maometto, et abbracciata quella di Giesù Christo in cui fù instrutta da nostri Sacerdoti in un Monastero di Religiose.*

⁶ F. A. Brgelić († 1757.), nadbiskupski kancelar od 1730. do 1755. godine. OSTOJIC, 1975: 292.

⁷ *Ita est Ant(oni)us Archiep(iscopus) Franc(iscus) Ant(oni)us Can(oni)cus.*

⁸ *Restò poi confermata tale delle Cerimonie, e Riti della nostra Legge in rattificazione del Christianesimo prima abbracciato.*

⁹ *Quondam Xafe Begh, et Talae Jugalium Copcich.*

Sl. 3

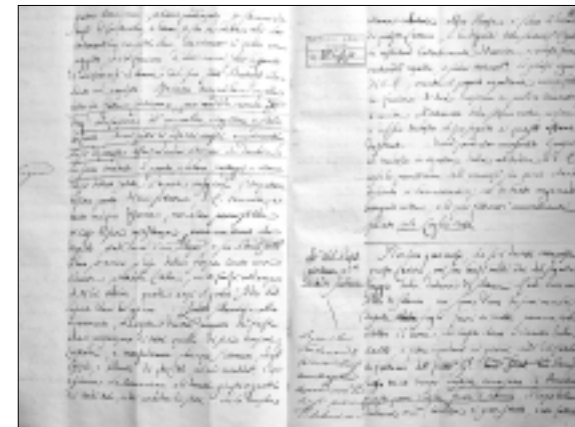
tako i ostalo. U pismu vezira Ali-paše poslano iz Travnika generalnom providuru u Split (Prilog br. 2, sl. 3) konstatira se da je Lejlu, »nevinu djevojku iz plemićke obitelji Kopčić, zvane Tatar Beg, zaveo neki mletački podanik Ivan Rado«. ¹⁰ No, u odgovoru generalnog providura Boldù, upućenom 23. srpnja 1745. veziru Ali-paši (Prilog br. 3; sl. 4), konstatira se da je Lejla iz roditeljske kuće svojevoljno pobjegla u Imotski kako bi postala kršćanka, ¹¹ da nije bila zavedena, da je svojevoljno prešla u mletačku državu, da je »napustila Muhamedovu vjeru te prigrllila ovu Isusa Krista«. ¹² Lejlu Kopčić u Split je, dakle, dovela i na prijelaz na katoličanstvo motivirala ljubav prema Ivanu Rado/šu, ¹³ o kojemu raspoloživa vrela ništa ne govore. No, činjenica da ju je osobno krstio splitski nadbiskup te da joj je krsni kum bila prva osoba mletačke uprave u Dalmaciji i Epiru (Albaniji) govori u prilog pretpostavci da je bio posrijedi čovjek koji i nije bio nevažan za mletačku vlast u Dalmaciji. No, i mletačke su se vlasti, kad im je bilo u interesu, rado predstavljale kao pokrovitelji katoličanstva. Tako su tijekom Kandijskog (1645.—1669.), a posebice Morejskog (1684.—1699.) i Malog (Sinjskog) rata (1714.—1718.), na novoosvojenim područjima ostavljale muslimanima posjede ako prihvate katoličanstvo. U tom je kontekstu razumljiv velik broj novokrštenika, nekadašnjih muslimana, iz toga vremena kako u Dalmaciji tako i u Albaniji. Na katoličanstvo nisu prelazili samo najviši slojevi muslimanskog

¹⁰ *Sedota da certo Iuan Rado suditto ueneto Lelia vergine donzella della nobile famiglia Copcich detta Tatar Begh.*

¹¹ *Copcich fugita tempo fù Spontaneamente della Casa paterna, e Condottasi à Imoschi per farsi Cristiana.*

¹² *E persuasa che l'accenata Donzella Senza esser sedotta, mà gettatasi uolentariamente, in questo Stato, era Christiana fin dai primi Confronti, perche aueua abbandonata la fede di Maometto, et abbracciata quella di Giesù Christo.*

¹³ Posljednje slovo Ivanovog prezimena (š) ispušteno je, kao što je ispušteno i posljednje slovo iz imena Lejlinog oca Dzafera (*Xafe*, umjesto *Xafer*).

Sl. 4

društva — poput aga i begova, ¹⁴ nego i raja pa i Cigani, ¹⁵ ratni zarobljenici svih profila i dr.

Vezirovo pismo svjedoči da se za Lejlom u Split uputila njezina majka, koja se nije libila javno tvrditi da joj je kći muslimanka i da je namjerava vratiti kući. U odgovoru generalnog providura veziru konstatira se da se Lejla s majkom suočavala više puta na majčino traženje i na zahtjev brojnih muslimana te da se uvijek izjašnjavala kršćankom. ¹⁶ Kako su majčina nastojanja bila neuspješna, zatražena je intervencija iz Travnika od upravitelja Bosanskog ejaleta. Time je ljubav djevojke iz muslimanske begovske obitelji s Duvanjskog polja i katoličkoga mladića iz pograničnog dijela Dalmacije postala predmetom diplomatskog spora između Bosanskog ejaleta i mletačke Dalmacije. Vezir Ali-paša tražio je od generalnog providura Boldù rješenje Lejlinog slučaja. Nakon što mu je kazano da je postala kršćankom, vezir je generalnom providuru uputio svoga mubašira Ismail-efendiju. ¹⁷ U pismu koje je generalnom providuru Boldù poslao po mubaširu, Ali-paša je tražio da se u nazočnosti Ismail-efendije i njezinih rođaka Lejla javno

¹⁴ Istaknutije osmanlijske feudalice često su krstile najodgovornije osobe Katoličke crkve (nadbiskupi, biskupi, kanonici) s prostora pod mletačkom vlašću, a kumovali su im najviši predstavnici civilnih i vojnih vlasti. Na krštenju su, osim kršćanskih imena, nerijetko dobivali i prezimena svojih krsnih kumova. Stoga u Dalmaciji ima prezimena poput Benzon, Grimani, Močenigo, Kornereto itd. Na taj ih se način nastojalo uključiti u mletački društveno-vojni sustav u »Novim stečevinama«. Tu praksu najbolje oslikava primjer pokrštenog age iz Solina Ivana Krstitelja Benzona, kojem su mletačke vlasti ostavile njegov posjed. I dalje je živio sa svojim ženama s kojima je i dobivao djecu. SOLDI, 1995: 33, 37.

¹⁵ Prilikom organizacije života u Cetinskoj krajini nakon osvajanja Sinja 1686. spominje se prelazak Cigana iz Karakašice s islama na katoličanstvo. Još se uvijek jedan bunar u Karakašici naziva Ciganskim bunarom, a neki mještani čuvaju uspomenu na svoje cigansko podrijetlo. Pokršćavanje Cigana spominje se i nakon zauzimanja Imotskog 1717. SOLDI, 1995: 33, 37; VRČIĆ, 2010: 6, 311.

¹⁶ *Tanti confronti seguiti con interuento di Sua madre, e molti musulmani ne quali tutti ella sostenne esser Cristiana.*

¹⁷ *Il mubasire d'Ismail efendi nostro maggior domo.*

očituje o svojoj vjeri u Splitu (*alla forteza di Spalato*). Ako bi se izjasnila muslimankom, zahtijevao je da ju se vrati u Bosanski Ejalet. Kako se prema vezirovu pismu Lejla izjasnila da je muslimanka (*tutta uita musulmana*), inzistirao je da ju se preda rodbini odnosno vrati kući. Iz vezirova pisma vidljivo je da Lejlinom povratku nisu bili skloni mletački čuvari granice, a posebice neki pukovnik Cambij, koji joj je savjetovao da se ne vraća »u Tursku«. ¹⁸ Stoga nije neopravdano pretpostaviti da je Ivan Rado/š/, zbog kojeg se i našla u mletačkoj Dalmaciji odnosno u Splitu, i sam bio pripadnik postrojbi koje su čuvale mletačku granicu u Imotskoj krajini. Kako bi postigao da ju se vrati, vezir je generalnom providuru prijetio ratom. Iz Boldùova pisma proizlazi da se Lejla Ruža Kopčić pred vezirovim mubašiom Ismail-efendijom nedvosmisleno i decidirano izjasnila kršćankom. No, kako mubašir nije razumio jezik kojim je govorila, njegovi su mu tumači prevodili posve suprotno. ¹⁹ Kako bi smirio nemire u Imotskoj krajini, beskrupulozni generalni providur žrtvovao je Lejlu Ružu Kopčić, odlučivši vratiti je preko granice. Ne propustivši istaknuti da je svojevoljno postala kršćankom, a zaobišavši vlastitu ulogu i ulogu splitskog nadbiskupa u njezinu krštenju, uvjeravao je vezira da joj je dopustio slobodan odlazak »u Tursku«. ²⁰ Ako ne bi na to pristala, predlagao je da ju se ne sili na odlazak. ²¹ Izlaz iz te mučne situacije našao je u njezinu navodno dobrovoljnom odlasku iz Splita odnosno iz Dalmacije. Iz tog se razloga i potrudio u Splitu ponovno organizirati njezino izjašnjavanje o vjeri pred katolicima i muslimanima, gradskim čelnicima, vlastitim opunomoćenikom, Ismail-efendijom i njegovom pratnjom. ²² Time je na tek krštenu šesnaestogodišnju djevojku izvršen snažan javni pritisak kako bi se izjasnila muslimankom i kako bi je lakše vratili »u Tursku«. Generalni providur Boldù našao je opravdanje za to u tobožnjoj brizi za njezinu čast, a zapravo je štitio mletačke interese u Dalmaciji. Premda ni u tim okolnostima Lejla Ruža Kopčić nije apostazirala od katoličanstva, generalni providur po svaku ju je cijenu nastojao vratiti preko granice u Bosanski ejalet — nije se protivio čak ni da se kazni kaznom kojom joj je prijetio vezir ako bi se opirala povratku. ²³

¹⁸ *Il collonel nominato Cambio, batendo la mano sopra la di lui spalla, badate bene li disse, non tornate in turchia.*

¹⁹ *Mentre non intende il linguaggio, e la colpa fù di quelli hanno interpretato male, et al Mubassir hanno rappresentato diuersamente da quello la Giouanne all'ora asseriua e sosteneua.*

²⁰ *Le si disponesse essa à uoler ritornar in Turchia. Le sia conceduto il pronto, e libero passaggio, e ritorno.*

²¹ *Non esser permissibile in caso di sua resistenza ... l'uso della forza contro una innocente.*

²² *Questo sollene e pubblico esperimento, che resta da noi proposto da farsi alla presenza di tutti quelli di sua nazione, Cristiani, e musulmani, che qui s'attrouano, e degl' uffiziali, e Primati di questa Citta' in faccia di due Nazioni in publico conuocate e raccolte coll' interuento della stessa nostra persona e del suo Mubassir col suo seguito à questo affare destinato.*

²³ *Se la donzella ritorna uolontaria al suo Paese è saluo il decoro di questa Carica, e la dignità della Serenissima Repubblica. Se resisterà costantemente di uenire, e uolesse fermarsi resteranno coperti, e salui intieram: te li gelosi riguardi di V. E.*

Sl. 5

Iz pisma generalnog providura upućenog veziru 12. kolovoza 1745. (Prilog br. 4; sl. 5) posredstvom kapetana Andrije Scarsija razaznaje se da mu je vezir uputio više pisama vezanih za Lejlu Ružu Kopčić. Generalni providur je ovim pismom istaknuo da su »zadovoljena, kako i treba, naša uljudna ophođenja i dostojanstvo puno poštovanja naše Presjajne Slobodne Republike.« ²⁴ te je vezira izvjestio da je Lejla na javnom sučeljavanju u Splitu »iskazala želju i volju da se vrati u Tursku«, ²⁵ premda je u prethodnom pismu tvrdio suprotno. Nije propustio istaknuti svoje odlike »u ispravnosti, kojima je posve strano privlačiti u državu i u takvu religiju bilo koga silom, a s nakanom ne obaciti onoga dobrovoljca koji se zatekne i uzme utočište.« ²⁶ Ipak, kad je u pitanju bio izbor između interesa Mletačke Republike, koje je u Dalmaciji osobno zastupao, i vjere djevojke kojoj je sâm bio kum na krštenju, generalni providur nije dvojio. Sudbina Lejle Ruže Kopčić bila je za njega zanemariva spram mletačkih interesa u Dalmaciji odnosno smirivanja oružanih izgređa koji su izbili u Imotskoj krajini. ²⁷ Stoga je sve i poduzeo kako bi osigurao njezino vraćanje »u Tursku«. I druge su muslimanske djevojke iz sličnih razloga tražile utočište u mletačkoj Dalmaciji. No, kad se njihovi motivi nisu poklapali s interesima Venecije, mletački se činovnici nisu ustezali postupiti jednako kao s Lejlom Ružom Kopčić. ²⁸ Gdje su uto-

²⁴ *Sodisfatte appieno, come si doueua le nostre conuenienze, e la dignità rispettabile della Repubblica Serenissima Libera.*

²⁵ *E fattossi il Pubblico Confronto della Donzella Copcich ella si è dimostrata in desiderio di ripassar in Turchia.*

²⁶ *Costanti le massime di questo Governo nella rettitudine, aliene affatto dall' attrar nei stati e talia Religione alcuno per forza, e col intento à non rigettare, chi uoluntario in capita, e prende ricouero.*

²⁷ *Speriamo dispensati gl' ordini alle bande di duono, onde non siano perturbate con ulteriori nuoue molestie le confinazione di Imoschi.*

²⁸ BENIĆ, 2003: 290; BALTIĆ, 2003: 77: »Miseca kolovoza [1777.] jedan momak iz Dalmacie najamnik nikog turčina u selu Dražev-do (Skopje) odvede djevojku ćer svog gospodara turčina koja se

čište pod mletačkom vlašću u Dalmaciji tražili i mladići iz uglednih muslimanskih obitelji. Takav je bio i sin Mehmeda Šitovića iz Ljubuškog — Hasan (1682.—1729.), koji se 1699. u 17. godini života krstio i dobio ime Stipan. Pristupivši franjevačkoj Provinciji Bosni Srebrenoj kao fra Lovro Šitović postaje katoličkim svećenikom, profesorom franjevačkih učilišta, pučkim propovjednikom, a na kraju i spisateljem.²⁹ Pribježište u Dalmaciji tražile su i udane muslimanske žene, kako bi se udale za katolike.³⁰ Vođene istim motivom, utočište su tražile i u Slavoniji.³¹

Slučaj Jelene Kopčić, kćeri Useina Kopčića iz Turjaka kod Sinja

Bilješka iz ožujka 1688. (Prilog br. 5; sl. 6) o dodjeli zemlje u Turjacima kod Sinja »na području Nove stečevine« (di terra di nouo acquisto) otkriva da je katoličanstvo prije Lejle Ruže Kopčić prihvatila kći Useina Kopčića, koja je na krštenju dobila ime Jelena. Dodijeljeno joj je 25 padovanskih kampa zemlje, koja je prvotno bila u posjedu njezina oca (il di lei Padre hauer di uere possessioni). Davanje zemlje Jeleni Kopčić, njezinoj djeci i njezinim zakonitim nasljednicima³² bilo je motivirano prelaskom na katoličanstvo.³³ Osim uobičajenih fiskalnih davanja

htede pokrstiti i za rečenog momka udati. Dojde s njom u Split ali splićanska gospoda, na zapovijed kapetana livanjskog, rečenu divojku vratiše i otcu je pridadoše. (Prokleti lacmani!) Otac rečene divojke okrene svu svoju vražiju sržbu protiv župniku (o. Petru Škuljeviću, [župnik skopaljski]) koga turci biše odredili obisiti i protiv krstjanim svim u Skoplju kano da su oni izdali rečenu divojku. Župnik ovo od nikog svog priatelja turčina pročuvsji, pobize u Dalmaciju. Turci doletivši kući župnikovoj, njega ne našavši, kano bisni psovali su i bili krstjane obližnje. Zatim popanu četiri krstjanina i jednu ženu krstjansku iz sela Okolišje, koje nikoliko dana u najsmrdljivijem apstu i verugam teškim zatim na višalim obisiše, prave-zdrave.»

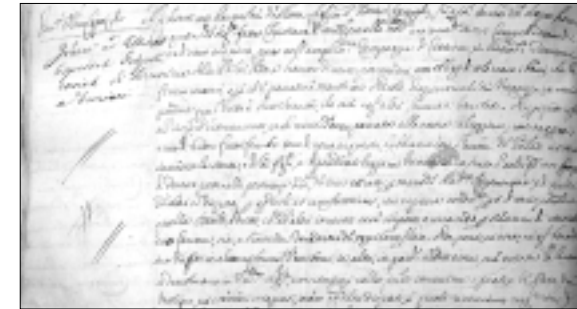
²⁹ KOVAČIĆ, 1991: 301-307; PAVIČIĆ, 2008: 193-211.

³⁰ GUJIĆ, 1995: 238: »Hrdavu sliku na Alibega [Kapetanovića, ljubušskog muslimana od 1848. do 1858.] baca i slučaj sa muslimankom Kadom Mumunagić, koja je jedino zbog njegovog nečovječnog postupka ostavila muža, pobjegla u Dalmaciju, prešla na katoličku vjeru i udala se za svoga slugu, a to je bio veliki skandal onoga vremena u ovim krajevima.»

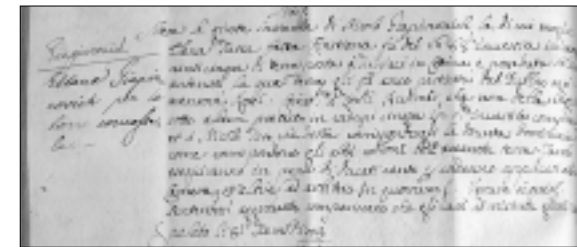
³¹ JANJIĆ, 2012, 28: »Dana 12. ožujka 1871. godine Vasma, kći nepoznatih roditelja, udovica pokojnog Murat-bega, porijeklom iz Tuzle u Bosni, ostavivši svoje mjesto Vidovice, koje broji 100 čisto katoličkih obitelji, ostavivši i svoju jedanaestogodišnju kćerku, noću je pobjegla iz Bosne u naš kraj. Došavši u Vukovar žarko je molila oca gvardijana, kao mjesnog upravitelja župe, da je krsti i vjenča s njom zajedno odbjegli rimokatoličkim mladićem Ivom Janjićem. Otac gvardijan pomno ispitivši njezine ozbiljne nakane, te posavjetovavši se s v(e)l(e)ć(asnim) o(cem) Martinom Nedićem, župnikom i gvardijanom u Tolisi, te nakon nužne vjerske pouke, uz dozvolu Prečasnog Ordinarijata u Đakovu, pod rednim brojem 341, s nadnevkom 8. ožujka 1871. godine, svečano sam je krstio u vukovarskoj župnoj crkvi svetih apostola Filipa i Jakova, nadjenuvši joj ime Marija. Kumovi su bili Ignac Andrić, tamničar i njegova supruga Roza rođena Lončarević, oboje rimokatolici. Pod istom svetom misom primila je Prvu svetu pričest, a po završetku mise vjenčao sam ju s njezinim mladićem Ivom Janjićem.»

³² *Habbiamo con l'acetta del Generalato nostro inuestiti la stessa, e di lei figli, e discendenti legitimi.*

³³ *Noi pero fatto uff. All' istanza, ch' è conveniente, et al merito d' esser passata alla nostra religione.*

Sl. 6

Sl. 7

bila je obvezna dodijeljena joj zemlju održavati plodnom. U njezinu su vlasništvu, a prethodno u posjedu njezinog oca Useina, bile i livade, vinogradi te dio mlinice³⁴ očito na nekom pritoku rijeke Cetine. Petnaest godina poslije (1703.) muž »supruga Turkinje Jelene, koja je 1688. postala kršćankom«,³⁵ Nikola Japirković, sporio se oko te iste zemlje jer je na nju pretendirao neki Jure Budimir (Prilog br. 6; sl. 7).³⁶ Jelena Kopčić udala se za Nikolu Japirkovića iz Vranjica kod Splita, nakon što je prethodno bila krštena 1688. godine. Matična knjiga vjenčanih župe Vranjic svjedoči da se Nikola Japirković 1676. oženio Jelenom, kćerkom Nikole Brčića iz Broćanca kod Klisa.³⁷ Ako je u pitanju bila ista osoba, onda se Nikola Japirković oženio Jelenom Kopčić nakon što je obudovio. No, nije jasno je li udovcem bio i u vrijeme kada se sporio zbog njezine zemlje.

Predosmanlijski feudalni korijeni

Lejla Ruža Kopčić bila je potomak islamiziranog plemićkog roda Kopčić, čiji su pripadnici gospodarili znatnim dijelovima Duvna, Rame, Kupresa, Uskoplja³⁸ i

³⁴ *I prati, e li Parte da' Molino, ne' i terreni uignati.*

³⁵ *Moglie Elena Turca fatta Christiana fu del 1688.*

³⁶ *Com(m)et(tia)mo à Zorzi Budimir, che non debba ingerirsi sotto alcun pretesto in campi cinque in d(et)ta investita compresi...*

³⁷ GRUBIŠIĆ, 2008: 138, br. 37: »1676. Augusta na 31. Bi vinčan Nikola Japirković s Jelinom, ćerku Nikole Brčića iz Broćanca, bi svidik, buduć napoviedena tri puta u svece posrid mise i nije se našla nijedna zaprika, bi svidik Lovrin Baričević i Stipan Japirković, po meni kuratu don Nikoli Laliću u sveti Martin u Vranicu.«

³⁸ O Kopčićima: ZLATAR, 1977: 325-327.

Sl. 8

Sl. 9

Sinjske krajine. Rodonačelnik mu je bio Kasim-beg Kopčić, koji je za zasluge tijekom osmanlijskog osvajanja Ugarske 1526., kao sultanov čuvar Vilajeta Bosna, nagrađen novčano i zemljišnim posjedima. Njegov sin Murad-beg dobio je 1550. službu kliškog sandžak-bega sa sjedištem u Livnu, na kojoj je dužnosti bio i 1555. godine. Kasim-begov sin Džafer-beg (umro 1541.) naslijedio je novac koji je njegov otac bio dobio za čuvanje Vilajeta Bosna.³⁹ Lejla Ruža Kopčić potomak je te grane Kopčića, izdanka »gospode slovinske« odnosno istoimenog srednjovjekovnog plemićkog roda,⁴⁰ znanog i po tome što je na svome štitu imala i motiv hrvatskog grba (sl. 8).⁴¹ No, nisu se svi Kopčići islamizirali. Tome u prilog govori i grobnica iz klaustara franjevačkog samostana u Dubrovniku, izrađena 3. listopada 1666. za »kralja« Matiju sina Jakova Kopčića (*Matteus Chragl Copcich*)⁴² i njegove potomke (sl. 9).⁴³ Nije isključeno da su Kopčići iz Dubrovnika potom-

³⁹ ZLATAR, 1977: 325; ISTA, 1978: 123.

⁴⁰ SOLOVJEV, 1954: 121, 123; MANDIĆ, 1982: 264-265.

⁴¹ Fojnički grbovnik, 163.

⁴² *Anniversarii in S. Francesco di ragusa* (Rukopis Arhiva Male braće u Dobrovniku) str. 59; SOPTA, 1997: 14.

⁴³ *Aeterna domvs / Mathei Iac(obi) Copcich / cvm heredib(us) sviv / die XXI novemb(ris) MDCLVIII*. SOPTA, 1997: 14.

ci Vladislava Kopčića, pred osmanlijskim osvajačima izbjeglog 1463. u Dubrovačku Republiku u pratnji bosanskih kraljica Katarine Kosača Kotromanić i Jelenne Branković Kosača.⁴⁴

Kopčići i makarski biskupi

Duvanjski Kopčići uljudno su se ophodili spram makarskih biskupa, koji su imali jurisdikciju i nad duvanjskim katolicima,⁴⁵ kao i s katoličkim klerom koji ih je pastorizirao. Dželil-beg i Alil-beg Kopčić sami su 30. lipnja 1666. pozvali biskupa fra Marijana Lišnjića (1664.—1686.) u pohod duvanjskim katolicima.⁴⁶ Prema Lišnjićevom svjedočenju duvanjski župnik fra Ivan Ančić (1624.—1685.) na njihovoj je zemlji u njihovu središtu u Kongori na Duvanjskom polju oko 1670. podigao župsku kuću utrošivši za njezinu izgradnju 100 škuda.⁴⁷

Bilježnik makarskog biskupa Nikole Bijankovića (1695.—1730.) don Federico Maroli zabilježio je da su 1706. na biskupovu kanonskom pohodu duvanjskim katolicima »četvorica braće turaka« Kopčića preporučila biskupu »da češće obilazi ove krajeve, propovijeda kršćanima, njihovim kmetovima, da pravedno odgovaraju svojim dužnostima prema gospodarima«⁴⁸ ali i da se sam »sjeti običajnih podavanja i darova, koji će mu u budućnosti olakšati pohode«.⁴⁹ Na kanonskom pohodu duvanjskim katolicima 1710. o istoj je braći zabilježeno: »Radi pravednosti treba učiniti jednu digresiju u pohvali četvorici braće iz muslimanske obitelji Kopčić, koji su zapovjednici, što više, apsolutni gospodari duvanjske krajine. U znak poštovanja i radi dobivanja njihove zaštite, budući da su ljudi velikog ugleda i glasa, otišli smo im na poklon s darovima. Njihov prijem je nadvisio svako naše očekivanje. Zadržavši se s njima dva sata, pokazali su nam se tako susretljivi i dobrohotni, da nešto takvo nismo ni čuli ni vidjeli. Njihovo uljudno ponašanje i uvjeravanje o njihovoj zaštiti u svakoj našoj potrebi u dovoljnoj mjeri nas je uvjerilo o njihovoj čovječnosti i ljubavi.«⁵⁰ Isti se biskup na braću Ibrahim-bega, Džafer-bega, Muhamed-bega i Derviš-bega Kopčića⁵¹ bira-

⁴⁴ LUCCARI, 1790: 185, 232; BATINIĆ, 1881: 130.

⁴⁵ ŠKEGRO, 2002: 197-198, 205-212.

⁴⁶ JURIŠIĆ, 1972: 50-51; SOLDI, 2000: 161: »Poklon i pozdrav biskupu od nas Kopčića Čelil-bega i Alil-bega. Zatizim eto smo čuli da se šapaš i niko ti je govorio, da ti mi branimo amo doći; mi nismo dosada branili pratrom oditi po našem čitluku. Zato hodi, evo te župa i kmeti zovu radi skadavaca. A od nas ti tvrda vira, čista Muamedova da ti nikakva zarara neće biti; i odi sutra zašto je potreba radi ove cvarni. A lako ćemo s časti učiniti mirno i s Alaj-begom; i fala ti na časti. Pisasmo mi Kopčići iz Duvna na 30. juna 1666.« »da se dade u ruke biskupa u Imoti ili gdi bude.

⁴⁷ PANDŽIĆ, 1977: 40; JURIŠIĆ, 1972: 57-58.

⁴⁸ VIDOVIĆ, 2000, 659-660.

⁴⁹ VIDOVIĆ, 2000, 660.

⁵⁰ VIDOVIĆ, 2000, 670-671.

⁵¹ JURIŠIĆ, 1972: 50-51; SOLDI, 2000: 161.

Sl. 10

nim riječima osvrće i u izvješću upućenom 1711. rimskoj Kongregaciji za širenje vjere o kanonskom pohodu duvanjskim katolicima tijekom 1710.: »Kršćanstvu su veoma naklonjeni i veoma su odani našim svećenicima. Ibrahim-beg je tom prigodom izričito rekao, da bi najveći dio turskih mjesta bio porušen i bez spomena, kad ih ne bi molitve i žrtve svećenika Isusa Krista uzdržavali ublaživanjem srdžbe Božje. Tim ljudima nedostaje samo krštenje, da bi postali savršeni kršćani.«⁵² Biskup Bijanković na poziv braće Kopčića duvanjske je katolike kanonski pohodio i 1718., neposredno nakon okončanja Malog (Sinjskog) rata.⁵³ Bijanković je duvanjske katolike kanonski pohodio i 1723. godine.⁵⁴ Kopčići su ga i tada primili s poštovanjem, ugodili ga i bili mu istinski prijatelji.⁵⁵ Nema nikakve dvojbe da su Kopčići i posredstvom biskupa Bijankovića željeli utjecati na svoje katoličke kmetove ne samo kako ne bi bježali na novooslobođene dalmatinske prostore (kamo su ih pozivali i najodgovorniji predstavnici mletačke uprave), nego i da bi privukli nove naseljenike iz Dalmacije na svoje ratom opustošene posjede. Očito je iz istog razloga dizdar Ahmet Izakagić iz Roška Polja kod Duvna financirao školovanje katoličkog svećenika Grge Kardumovića u Makarskoj, kako bi nakon školovanja službovao u Rošku Polju.⁵⁶

⁵² RUPČIĆ, 1981: 126-127.

⁵³ VIDOVIĆ, 1979: 34.

⁵⁴ VIDOVIĆ, 1979: 35-36.

⁵⁵ SOLDI, 2000: 172.

⁵⁶ VIDOVIĆ, 2000: 667-668: [1710. god.] »I ovdje smo svršili duhovne vježbe, te tako pošli u Roško-polje. Ovo je mala krajina, kojom upravlja turski kapetan Zelilaga Sutlijašević i dizdar Ahmet Izakagić. ... I dizdar nas je primio vanrednim poštovanjem i usrdnošću. On je pred dvije godine poslao u Makarsku na službu biskupu mladića Grgu Kardumovića, sina nekog kršćanskog kmeta, preporučujući ga velikim preporukama, da bude svećenik. U ovoj prilici, kad se je ponovo sastao s biskupom, ponovio je svoje preporuke, tražeći tvrd i siguran odgovor o vremenu, kad će biti zareden. Mons. biskup, poznavajući sposobnosti i godine preporučena mladića, udovolji molbama i obeća, da će mu ga za idući Uskrs poslati kao svećenika, samo ako bude dostatan patrimonij. Na to on odgovori, da će mu ga on dati i zahvaljujući na stotinu načina, obveza se u zamjenu od vratiti milošću u svakoj potrebi, čak i istim životom. ... Kad je bilo vrijeme objeda, ponovno se pri-

Kopčići su se brižno odnosili i prema Bijankovićeovom nasljedniku, biskupu Stjepanu Blaškoviću (1731.—1775.). To je vidljivo i sa stranica svojevrsnog »Dnevnika« vođenog 1735. tijekom njegova kanonskog pohoda hercegovačkim katolicima. Kopčići su biskupa nagovarali da misu slavi i obrede dijeli kod njihovih »dvora« u Kongori (sl. 10): »24. srpnja: čim se svanulo, biskup napisao pismo kapelanu u Rami fra Anti Vukaniću, te razdragan mnoštvom od oko pet tisuća katolika i Otomana od Rame, Kupresa, Ravnoga i drugih mjesta, počeo ispovijedati. Biskupa prekidoše tri bega Kopčića, koji su došli da ga pozdrave i da mu pruže svaku potrebnu pomoć, garantirajući mu slobodno obavljanje svih njegovih obreda. Nakon ispovijedanja i propovijedi s misom od tolikog mnoštva svijeta sigurno bi bio zgažen, da mu beg Kopčić i drugi turci nisu pritekli u pomoć i sa štapovima u ruci odgonili narod, postavili prelata među se i pripuštali jednoga po jednoga, a krizmanoga puštali da prođe s druge strane. Sretno završi obrede i vrati se u kuću Lovre Ivića i, pošto je ručao, podijeli zapise turskim odličnicima i kršćanima, koji su za to došli. Nakon svega biskup ode u Lipu i sjaha pred kućom Lovre Janjičića, gdje sazna vijest da ga želi vidjeti efendi-kadija iz Rame. Nakon srdačnog razgovora, molitvom nad bolesnicima i izmjenom darova oni se rastadoše. — 25. srpnja: biskup se uputi u Kongoru gdje se nalaze kuće gospode Kopčića da ih pozdravi i da im zahvali za pomoć i pažnju u prethodnom danu. Prime ga ne sa čašću, nego s poštovanjem i zamole ga da se s posebnom milošću udostoji reći misu i obaviti svoje obrede tu kod njihove kuće. I ne mogavši da tome ne udovolji, dadne da se podigne oltar blizu jedne vode na brežuljčiću, gdje dodoše efendi-kadija sa suprugom i tri bega Kopčića sa svojim hodžama asistirajući biskupu u svim funkcijama toga dana, osim brojnih drugih turaka i mnogobrojnog naroda. Za vrijeme mise održao je katehetsku propovijed, a potom podijelio krizmu brojnoj djeci i već odraslim ljudima i ženama koje su došle iz Bosne, molio nad turcima, podijelio zapise, medaljice, krunice i moći svih svetih; blagoslovi sol, vodu razne vrste trava, kako za upotrebu ljudi tako i životinja, i vrati se u Lipu, jer ga je zamolio beg Kopčić da blagoslovi njegovu kuću, gospodu, ženu i nevjeste. Kad to obavi, nastavi biskup put prema Lipi. Nakon odmora vrati se Kopčićima i molio je Boga nad kadunom efendi-Rameše. Kad je to završio, ode u kuću Marka Jozića (?), gdje te večeri dođe Mustafaga Jusufbegović. Sutradan biskup ode u Županjac.«⁵⁷

Nisu se, međutim, svi Kopčići prema svojim katoličkim kmetovima odnosili kao otac i stričevi te pretci Lejle Ruže Kopčić. Tome u prilog govori i bilješka iz Matične knjige umrlih župe Malo Selo (Bugojno) o tragičnom skončanju 60-godišnjeg Dalmatinca Mate Vukovića, kojega je u Ćurčića Lugu kod Bugojna sre-

kaže spomenuti dizdar sa svojim bratom i izrazi želju, da s nama objeduje, što doista i učini. Poslije objeda opet ponovi preporuke za onog klerika, kojemu preko ruku kancelara odredi dovoljan patrimonij od 30 kampa zemlje, te iza srdačnog oprostaja povratu se svojoj kući i svojoj upravi. Sigurno je ovo poseban i jedinstven primjer na svijetu!»

⁵⁷ NIKIĆ, 1988: 152.

dinom srpnja 1869. bez ikakvog razloga pred mnoštvom okupljenih na smrt isprebijao Aso Ismail-beg Kopčić.⁵⁸

Obitelj Lejle Ruže Kopčić

U bilježici o krštenju Lejle Ruže Kopčić navedeno je da joj je otac bio Džafer-beg Kopčić, a majka njegova žena Tale. Imenom koje je nosio njezin otac nazivalo se više begova Kopčića.⁵⁹ Ako joj je u vrijeme krštenja bilo oko šesnaest godina, Lejla Ruža Kopčić rođena je oko 1730. godine. Otac joj je vjerojatno bio Džafer-beg, kojeg 1706. i 1711. s trojicom braće spominje biskup Bijanković. S prihodom od 6700 akči bio je među bosanskim spahijama koji su bili popisani 1711., uoči bitke iz srpnja te godine na rijeci Prutu u Moldaviji između vojske ruskoga cara Petra Velikog (1682.—1725.) i sultana Ahmeda III. (1703.—1730.).⁶⁰ Sudeći po prihodima koje je ubirao 1711., Džafer-beg je pripadao istaknutijim spahijama. Stoga ne iznenađuje što se za povratak njegove kćerke iz Splita 1745. angažirao sam vezir Bosanskog ejaleta. Četiri godine potom (1749.) upravitelj Bosanskog ejaleta dao je odrubiti glavu nekom mostarskom baši, koji se bio drznuo nasnuti na djevojku iz duvanjskog roda Kopčić i njihove »dvore«. Isticanje u prvi plan djevojčinog brata govori u prilog pretpostavci da otac tada više nije bio živ.⁶¹ Među bosanskim spahijama 1711. popisani su i neki Ahmed iz duvanjske Kongore, koji je uživao prihod od 3000 akči. Nije isključeno da je u pitanju bio Džafer-begov srodnik, ili, možda, spomenuti dizdar Ahmed-beg Izakagić.⁶² O Džafer-begovoj ženi Tali raspoloživa vrela ništa ne kazuju. No, i ona je, bez sumnje, potjecala iz bogate feudalne muslimanske obitelji, jer takve su brakove i sklupale.⁶³

⁵⁸ Liber Mortuorum Capellaniae Localis Malo Sello / Parochiae Bugojno (1844—1883), god. 1869., br. 145: *Lug = Curčića die 17 Julii 1869. Injustissime a quodam Infideli + vulgo Aso Ismail Beg s Kovčića+ fuste pedibusque semivivus, coram plurib(us) id spectantibus, relictus est Mattheus Vuković, oriundus e Dalmatia, pius sexagenarius; crastina piissime Sacramentis Confessionis, Extremae Unctionis, atque Papali Benedictione confortatus: tandem sub vesperam ejusdem diei vehementissimi vulnerum dolores ei in perpetuum halitum intercluserunt. Expectat corpus resur(ectio-nem) in Čaušlie.*

⁵⁹ ZLATAR, 1978: 123.

⁶⁰ SKARIĆ, 1930: 65, br. 12.

⁶¹ LAŠVANIN, 2003: 230-231: »1749. Marča na 10. udavi paša u Travniku bašu iz Mostara, zlog i opakoga, komu je odsikô davno baša sarajevski ruku za šakom. I onaki sakat činiti je mogô zlo /da/ nitko tako: oteo kćer jednoga kadije i uzeo za ženu. Koja umrvši, /on je/ udrio s petericom mostarskih baša na dvor Kopčića, bega, u Duvnu, da otme mu ses/t/ru i uzme za ženu. Koja je utekla, obukav vlaške haljine; i ne moguć je nač, mater joj izbiv i porobiv dvor, otišli /su on i družina mu/. Al' su ga brzo ufatili. I ovi je Temima udrio i, s njega kalpak skidav, nosio do smrti. Družine mu ne mogući pofatat, raskopaše im kuće«.

⁶² SKARIĆ, 1930: 68, br. 24.

⁶³ KAMBEROVIĆ, 2003: pass.

Zaključak

Uzimajući u obzir činjenicu da su se otac, stričevi i pretci Lejle Ruže Kopčić uljudno odnosili spram katoličkih biskupa koji su kanonski pohodili katolike na prostorima kojima su oni gospodarili, iskazujući im i gostoprimstvo u svojim »dvorima« u Kongori na Duvanjskom polju, sasvim je izvjesno da se upravo u tim okolnostima mogla u njoj roditi blagonaklonost prema katoličanstvu. Ako ju je ljubav prema Ivanu Rad/oš/u odvela u mletačku Dalmaciju, lakše se mogla opredijeliti za krštenje kako bi se mogli vjenčati u Katoličkoj crkvi. No, njezine se želje nisu poklopile s voljom članova obitelji, koja ih je spriječila intervencijom samoga upravitelja Bosanskog ejaleta. Unatoč svojevremenoj prihvaćanju katoličanstva, pod pritiskom generalnog providura mletačke Dalmacije i Epira (Albanije) i svoga kuma na krštenju Jacoba Boldùa bila je prisiljena »dobrovoljno« se vratiti kući. Premda raspoloživa vrela ne potvrđuju da se na javno priređenom izjašnjavanju u Splitu odrekla katoličke vjere, njezin povratak »u Tursku« odredili su viši, odnosno interesi mletačkih vlasti u Dalmaciji.

Ante Škegro — Marko Rimac — Suzana Martinović
A diplomatic controversy caused by a 1745 Catholic baptism in Split

The paper deals with Lejla Kopčić's conversion from Islam to Catholicism. She was a member of a prominent Islamized noble family from Kongora in Duvanjsko polje in north-western Herzegovina. Her entry into the Catholic Church in Split in 1745 became the object of a diplomatic controversy between the Eyalet of Bosnia and Venetian Dalmatia that subsequently resulted in the outbreak of armed incidents in the Imotski region. Under pressure of the Eyalet of Bosnia's advisor, Vizier Ali-paša Hekimoğlu, the Venetian general governor of Dalmatia and Epirus (Albania) and her godfather at the baptism, Jacob Boldù returned her "to Turkey". Besides Lejla-Ruža (Rosa), Catholicism was accepted by other members of the Kopčić family, such as Jelena the daughter of Usein Kopčić from Turjaci near Sinj who in 1688 married a Catholic in Vranjic near Split.

LITERATURA

- BALTIC, 2003: = Jako BALTIC, *Godišnjak od događaja i promine vrimena u Bosni 1754—1882*, »Synopsis«, Sarajevo — Zagreb.
- BATINIĆ, 1881: = *Fra Mijo Vjenceslav BATINIĆ, Djelovanje franjevaca u Bosni i Hercegovini za prvih šest vjekova njihova boravka. Svezak I. Vikarija (1235—1517.)*, »Dionička tiskara«, Zagreb.
- BENIĆ 2003: = Bono BENIĆ, *Ljetopis sutjeskog samostana. Priredio, latinske i talijanske dijelove preveo, uvod i bilješke napisao dr. fra Ignacije Gavran*, »Synopsis«, Sarajevo — Zagreb.
- BIANKOVIĆ, 1885: = Di Nicolò Biancovič vescovo di Macarsca, *Notizie e Diari. Bulletino di archeologia e storia dalmata*, 8 (1885), Supplementum, 1-30.
- BJELOVUČIĆ, 1922: = Nikola BJELOVUČIĆ, *Poluostrvo Rat (Pelješac). Naselja i poreklo stanovništva*, knjiga 11, »Srpska kraljevska akademija«, Beograd.
- FILIPOVIĆ, 1955: = Milenko FILIPOVIĆ, *Rama u Bosni. Naselja i poreklo stanovništva, knjiga 35, Srpski etnografski zbornik LXIX*, »Srpska kraljevska akademija«, Beograd.
- Fojnički grbovnik. The Fojnica armorial Roll*, »Rabic«, Sarajevo, 2005.
- GRUBIŠIĆ, 2008: = Ivan GRUBIŠIĆ, Vjenčanja u Vranjicu od 1665. do 1676. godine. *Tusculum. Časopis za solinske teme*, 1 (2008.) 125-158.
- GUJIĆ, 1995: = Kasim GUJIĆ, Hrvatsko podrijetlo begovskih familija u Zapadnoj Bosni i Hercegovini, u: Milenko Brkić, *Prinosi hrvatstvu Bosne i Hercegovine (Zbirka tekstova iz Napretkovih Kalendara)*, Studenci, 1995., 230-246.
- JANJIĆ, 2012: = Fra Vjenceslav JANJIĆ, Ivo Krnjo i njegova gospoja. *Katolički tjednik*, godina XI (XXXIII), br. 46, 18. studenoga 2012., str. 28-29.
- JOLIĆ, 2002: = Robert JOLIĆ, *Duvno kroz stoljeća*, »Naša ognjišta«, Tomislavgrad — Zagreb.
- JURIŠIĆ, 1972: = Karlo JURIŠIĆ, *Katolička crkva na biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*, »Kršćanska sadašnjost«, Zagreb.
- KAMBEROVIĆ, 2003: = Husnija KAMBEROVIĆ, *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1918. godine*, »Hrvatski institut za povijest«, Zagreb.
- KOVAČIĆ, 1991: = Anto Slavko KOVAČIĆ, *Biobibliografija franjevaca Bosne Srebrene. Prilog povijesti hrvatske književnosti i kulture*, »Svjetlost« — »Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine« — »Franjevački provincijalat Bosne Srebrene«, Sarajevo.
- LAŠVANIN, 2003: = Nikola LAŠVANIN, *Ljetopis. Priredio, latinske i talijanske dijelove preveo, uvod i bilješke napisao dr. fra Ignacije Gavran*, »Synopsis«, Sarajevo — Zagreb.
- LUCCARI, 1790: = *Annali di Ragusa di Giacomo Luccari*, Ragusa.
- MANDIĆ 1962: = Dominik MANDIĆ, *Chroati catholici Bosnae et Hercegovinae in descriptionibus annis 1743 et 1768 exaratis*, »Institutum Chroatorum historicum«, Chicago — Roma, 1962.
- MANDIĆ, 1982: = Dominik MANDIĆ, *Bosna i Hercegovina. Povjesno kritička istraživanja. Svezak III. Etnička povijest Bosne i Hercegovine*, 2. izdanje, »ZIRAL, Zajednica izdanja ranjeni labud«, Toronto — Zürich — Roma — Chicago.
- NIKIĆ, 1988: = Andrija NIKIĆ, Hercegovački katolici između 1683. i 1735. godine. *Tisuću godina Trebinske biskupije*, »Vrhbosanska visoka teološka škola«, Sarajevo, 135-163.
- NOVAK, 1959: = Maja NOVAK, Generalni providuri Dalmacije i Albanije u 18. stoljeću. *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 4-5 (1958.—1959.), 341-374.

- OSTOJIĆ, 1964: = Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima. Sv. II. Benediktinci u Dalmaciji*, »Benediktinski priorat — Tkon (kod Zadra)«, Split.
- OSTOJIĆ, 1975: = Ivan OSTOJIĆ, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, »Kršćanska sadašnjost«, Zagreb.
- PAVIČIĆ, 2008: = Vlado PAVIČIĆ, fra Laurentius de Gliubuschi: Alendar(ović), Sitović ili Šitović? *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 50 (2008.), 193-211.
- RUPČIĆ, 1981: = Bonicije RUPČIĆ, Makarska biskupija i zapadna Hercegovina do g. 1735. *Novi et vetera. Revija za filozofsko-teološke i srodne discipline*, XXXI./1-2 (1981.), 106-136.
- SKARIĆ, 1930: = Vladislav SKARIĆ, Popis bosanskih spahija iz 1123. (1711.) godine. *Glasnik Zemaljskog muzeja: sveska za historiju i etnografiju*, 42 (1930.) 2, 1-99.
- SOLDO, 1995: = Josip Ante SOLDO, *Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću*, knjiga prva, Sinj.
- SOLDO, 2000: = Josip Ante SOLDO, Stanovništvo duvanjskog kraja u XVII. i XVIII. stoljeću. *Duvanjski zbornik. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa »Duvanjski kraj kroz povijest«, Tomislavgrad, 6-7. srpnja 2000.*, »Hrvatski institut za povijest«, »Zajednica Duvnjaka Tomislavgrad«, »Naša ognjišta«, Zagreb — Tomislavgrad, 2000., 159-187.
- SOLOVJEV, 1954: = Aleksandar Vasiljevič SOLOVJEV, Prinosi za bosansku i ilirsku heraldiku. *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 9 (1954.), 117-127.
- SOPTA, 1997: = Jozo SOPTA, Grob Kopčića u klosturu samostana Male braće u Dubrovniku. *Naša ognjišta*, 3 (1997), 14.
- ŠKEGRO, 2002: Ante ŠKEGRO, *Na rubu opstanka. Duvanjska biskupija od utemeljenja do uklijučenja u Bosanski apostolski vikarijat*, »Hrvatski institut za povijest« — »Dom i svijet«, Zagreb.
- VIDOVIĆ, 1979: Mile VIDOVIĆ, *Nikola Bijanković biskup makarski (1695.—1730.)*, »Crkva u svijetu«, Split.
- VIDOVIĆ, 2000: Mile VIDOVIĆ = *Don Radovan Jerković život i djelo. Prigodom 100. godišnjice rođenja i 50. godišnjice mučeničke smrti (1900.—1950.)*. (Priredio dr. don Mile Vidović), »Matica hrvatska Ogranak Metković«, Metković.
- VIDOVIĆ, 1981: Mile VIDOVIĆ = *Nikola Bijanković, splitski kanonik i makarski biskup 1645-1730*, »Crkva u svijetu«, Split.
- VRČIĆ, 2010: Fra Vjeko VRČIĆ, Plemena Imotske krajine. III. izdanje, »Tiskara 'Franjo Kluz' d. d. Omiš« — »Vedran Vrščić, Imotski.
- ZLATAR, 1977: = Behija ZLATAR, Kopčići i Vilići (Prilog izučavanju muslimanskih begovskih porodica u Bosni i Hercegovini u XVI stoljeću). *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu*, XI-II (1977.), 322-327.
- ZLATAR, 1978: = Behija ZLATAR, O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću. *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu*, XV/14-15 (1978.), 81-139.

PRILOZI

1. Bilješka o krštenju Lejle Ruže Kopčić
u Matičnoj knjizi krštenih splitske župe sv. Dujma¹

Die 13 Julij 1745

Dana 13. srpnja 1745.

Il(lustrissimus) et R(everendissimus) D(omi)nus D(omi)nus Antonius Kadcich Archiep(iscop)us Spalat(en)sis in Ecclesia Monialium S(ancti) Rainerij Baptistavit Lejliam turcam filiam q(uonda)m Xafe Begh, et Talae Jugalium Copcich de Duvno, aetatis annorum 16 c(irciter), cui impositum fuit nomen Rosa. Patrinus fuit Il(lustrissimus) et, Exc(ellentissimus) D(omi)nus D(omi)nus Jacobus Boldù Providor G(ener)alis Dalmatiae, et Epyri

Presvijetli i prečasni gospodin, gospodin nadbiskup splitski Antun Kačić, u samostanskoj crkvi Svetog Arnira, krstio je Lejlu, tursku kćer preminuloga Džafer-bega i Tale, supružnika Kopčić od Duvna — u dobi od oko 16 godina, kojoj je dano ime Ruža. Kum je bio presajni i vrlo odlični gospodin, gospodin Jakov Boldù, generalni upravitelj Dalmacije i Epira.

Ita est Ant(oni)us Archiep(iscopus) Franc(isc)us Ant(oni)us Can(oni)cus Bergheglic Can(cela)rius Archiep(iscop)alis

Tako je, Antun nadbiskup
Frane Ante kanonik
Brgelić
nadbiskupijski kancelar

2. Pismo vezira Ali-paše Hekimoğlu
Generalnom providuru Jakovu Boldù²

Ex turcico

[Prijevod] s turskog

Riuerito stimato, distinto amico Ecc(ellentissimo) Pro(vidor) G(enera)le Giacomo Bòldù il di cui fine termini in bene.

Iznimno cijenjenom, štovanom prijatelju i uzvišenom generalnom providuru Jakovu Boldù, sa željom da mu sve dobro završi.

Doppo d' auerle esposto amicheuoli, et officiose salutationi e d' auerle richiestò del stato di sua salute se le partecipa ciò che segue:

Nakon iznošenja prijateljskih i službenih pozdrava i upita je li ga služi njegovo zdravlje, navodi se sljedeće:

sedota da certo Iuan Rado suditto ueneto Lelia vergine donzella della nobile famiglia Copcich detta Tatar Begh'

zavedena od izvjesnoga Ivana Rado, mletačkog podanika, Lejla djevojka iz plemenite obitelji Kopčić,

¹ HR-DAST-179. Matične knjige; Matica krštenih Župe sv. Dujma, sv. XI (1. I. 1742. — 3. IX. 1758.) 52 r.

² HR-DAZD-2. Mletački dragoman, kut. 22; filza CXXI, str. 137/2.

esistente sul margine del confine nella campagna di Dumno passando in cotesto suo stato già tempo portatasi à quella parte la di lei madre per ricercarla mentre non aueua rinegato, trouandosi tutta uita musulmana con produrre pretesti, ricusarono di consegnarla.

Sussistendo l' affarre in tal positura cagionò dell' alteratione tra li confinanti di quella frontiera, essendosi state presentate più uolte indolenze però per rileuare il uero stato dell' insorgenza in tempo, che erauamo per scriuerle; capitando il suo Dragomano che hà spedito in pubb(lic)a figura, disse la sudetta donzella s' è fatta christiana, così sostenendo, uenne d'implorare ch' ad' oggetto di rimouere il scandallo risorto trà li confinanti, sij da noi destinato un espresso mubasir con comissione, che si porti sul luoco alla forteza di Spalato con l' interuento de parenti di detta donzella, in presenza de qualli venne interrogata, che se si trouasse tutta uita musulmana s' abbia a consegnare, e quando fosse rinegata debbasi abbandonare, in correlatione dell' istanza fataci è stato da noi destinato il mubasire scielto nella persona d'Ismail efendi fù nostro magior domo, quale portatosi sul luoco medesimo in compagnia di quatro parenti della donzella sud(etta)a, interrogata che fù, dichiarando essa d' esser tutta uita musulmana, e mentre secondo d' istanza, e promessa del sud(ett)o suo inuiato doueva esser consegnata ins(tante)r; sepero alcuni proterui, e mal intentionati de Sig(nor)i ufficiali della frontiera, trà quali il collonel nominato Cambio, batendo la mano sopra la di lei spalla, badate bene li disse, non tornate in turchia, la posero in spauento, e paura, essendo cio reso manifesto alla presenza da suoi parenti del fedelissimo nostro Mubasir, e di diuersi altri musulmani che

zvane Tatar Beg, koja obitavaše uz rub granice na Duvanjskom polju prešla je u vašu poštovanu državu. Već neko vrijeme dolazi na tu stranu njezina majka u potragu za njom, ne zaniijekavši pri tome (za nju) da je ipak (cijeli život) muslimanka te je uz sve isprike odbila predati je na ovu stranu.

Kao posljedica toga došlo je do promjena u odnosima ljudi koji žive s obje strane granice, a kada su nekoliko puta izložene ove neugodnosti kako bi opisali što se stvarno zbilo, o čemu je već pisao vaš dragoman koji je to pismo javno objavio, a u kojem se kaže da je ta djevojka postala kršćanka, čime se podržava nastojanje da se izbjegnu prijepori između ljudi s obje strane granice. Tako je, s naše strane ubrzo poslan mubašir sa zadaćom da u splitskoj utvrdi, u prisutnosti rodbine rečene djevojke, bude nazočan ispitivanju, a gdje bi se utvrdilo da je ona ipak (čitav život) muslimanka. U tom slučaju trebalo bi je predati, a u suprotnom trebalo bi je pustiti sukladno presudi. S naše strane poslan je mubašir, određen u osobi Ismail efendije, koji je otišao na navedeno mjesto zajedno s četiri rođaka rečene djevojke, a pri ispitivanju ona je potvrdila da je čitav svoj život muslimanka, pa je sukladno odluci i presudi trebala biti odmah predana i odvedena preko granice, kako je i bilo obećano. Međutim, neki su je drski i zlonamjerni službenici na granici, među kojima pukovnik po imenu Cambio, koji ju je potapšao po ramenu i rekao »pripazite, ne vraćajte se u Tursku« ostavili u strahu i napetosti. Sve se to dogodilo u nazočnosti njezine rodbine i našeg

si trouarono presenti. Si suspio per tanto tra le persone giacenti sù luoghi della frontiera un tumultuoso rumore, che costa delle rifferite fatte dalli respetiui Cadi, e dalle espositioni uniuersali de confinanti di modo che se per l'auenire si pretendesse di sostenere la di lei appostasia per uia di spauento, e uiolenza non rispettandosi l' alma pace, essendoci noto, non esserui l' assenso di V(ostra) E(ccellenza) nè della Rep(ubbli)ca per acconsentire à simili appassionati di farla rinegare con uiolenza, e spauento, e di tali animosi intraprendenti auttori del scandalo.

In riguardo per tanto all' antica conseruata, e mantenuta amicicia, et in riflesso di diuertire li contrasti, turbolenze e grandi alterationi, che sono insorte tra le genti confinanti dell' una, e l' altra parte sulla frontiera nulla douendosi abbadondare all' indiretto procedere delle surreferite sue ostinate persone, mà anzi prendendosi cura nel particolare per della consegna della prefatta donzella, affinche resti uie più consolidata la base delle pace, uiene estesa la p(ar)te amoreuole n(ost)ra, che si spedisce con il medesimo Ismail effendi come quello che è informato sul medesimo particolare.

Piacendo à Dio, che le ricapiti, s' attende, che in riguardo della n(ost)ra corrente amicitia faccia seguire la consegna della surreferita donzella alli proprij suoi parenti, e resti con le maggiori felicita.

Data da Trauonich
Ali Passa Gou(er)ne)r di Bosina
Fran(ces)co Sanfermo pub(lic)o
Drag(oma)no

vjernoga mubašira, kao i drugih muslimana koji su se tu zatekli. Zbog toga se među ljudima duž cijele granice proširio glas, o činjenicama su odmah obaviješteni kadije, a iz svega izloženog se razabire kako se ovo upozorenje smatra podupiranjem njezinog otpadništva, kako u strahu i nasilju nema plodna mira; jer nam je poznato da Vaša Ekscelencija i Mletačka Republika ne podupiru ni slične zanesenjake da silom i strahom potiču na odmetništvo, niti takve vatrene poduzetne začetnike skandala.

Uzimajući, stoga, u obzir od davnine sačuvano i održavano prijateljstvo, a kako bi se izgladile suprotnosti, uskomešanost i velike promjene koje su se pojavile među ljudima s obje strane granice, bilo bi potrebno, na neizravan način, uvjeriti ove navedene tvrdoglave osobe kako ovo treba nastaviti, ali također obratiti posebnu pažnju na predaju dotične djevojke i na taj način utvrditi temelje postignutog mira.

Ove želje šaljemo preko rečenog Ismail efendije kao onoga tko je o slučaju dobro obaviješten.

Uz Božju pomoć i s obzirom na naše prijateljstvo, očekujemo da će uslijediti uspješna predaja rečene djevojke njezinoj rodbini.

Dato u Travniku
Ali-paša, upravitelj Bosne
[preveo] Francesco Sanfermo, javni
dragoman

3. Pismo generalnog providura Jakoba Boldù veziru Ali-paši Hekimoğluu od 23. srpnja 1745. godine³

Sopra la Donzella Copcich fugita spontaneamente della Casa paterna, e Condottassi à Imoschi per farsi Cristiana

Ci e' peruenuta la Stimatissima lettera di V(ostra) E(ccellenza) portata da Ismail Effendi, che tratta l'affare della Donzella Copcich fuggita tempo fù Spontaneamente della Casa paterna, e Condottasi à Imoschi per farsi Cristiana, Come il mio Dragomano ne fece l'esposizione.

Questa è la prima uolta, che sopra tale proposito ci uiene fatto cenno da V. E. senza hauerne mai havuto la Carica alcun ricorso doppo tanti confronti seguiti con interuento di sua madre, e molti musulmani ne quali tutti ella sostenne esser Cristiana, e uoler Costantem(en)te perseuerare in tal uocazione. È' però nostro Sommo piacere che un(°)essendo la uerità della questa proddurssi in scorta della presente risposta, la quale le sarà esibita per mano d' uno de Nostri Capitani, e che senza più vi andar le Cose precedenti di suo destino. Possa V. E. restar certa, e persuasa, che l'accenata Donzella senza esser sedotta, mà gettatasi uolontariamente, in questo Stato, era Christiana sin dai primi Confronti, perche aueua abbandonata la fede di Maometto, et abbracciata quella di Giesù Christo in cui fù instrutta da nostri Sacerdoti in un monastero di Religiose. Restò poi confermata tale dalle Cerimonie, e Riti della nostra Legge in rattificazione del Christianesimo prima abbracciato. Anco quest' ultima parte uenne però

O djevojci Kopčić koja je svojevolutno pobjegla iz očinske kuće i dospjela u Imotski kako bi postala kršćanka

Primljeno je cijenjeno pismo Vaše Ekscelencije kojeg je donio Ismail efendija u kojem se govori o djevojci iz obitelji Kopčić koja je prije nekog vremena svojevolutno pobjegla iz očinske kuće te je dospjela u Imotski kako bi postala kršćanka, o čemu me je već prethodno izvjestio moj dragoman.

Ovo je prvi put, da se Vaša Ekscelencija oglasila o ovome, a da nikada prije nije posezala za ovakvim načinom postupanja, nakon mnogih suočavanja koja su uslijedila na zahtjev njezine majke i ostalih brojnih muslimana, prilikom kojih je djevojka uvijek tvrdila da je kršćanka, te da to i nadalje želi biti, o čemu sam stalno uvjeren u ovoj prilici.

Iako je naša Vlada imala to zadovoljstvo da Vas o ovom sukobu izvjesti ovim odgovorom koji će vam biti dostavljen osobno iz ruku jednog od naših kapetana, mi više nećemo utjecati na njezinu sudbinu. Vaša Ekscelencija može biti sigurna i uvjeren da navedena djevojka nije bila zavedena već je svojevolutno prešla u ovu državu i bila kršćanka još od prvih suočavanja jer je napustila Muhamedovu vjeru i prigrlila ovu Isusa Krista u koju su je uveli naši svećenici u jednom samostanu redovnica. Primila je zatim sve sakramente u vjerskim obredima prema našem zakonu i odobrenju kršćanstva kojeg je prethodno prigrlila.

³ HR-DAZD-2. Mletački dragoman, kut. 33; knj. LV. listovi 13-14-15.

d'adempirssi qualche giorno prima, che si presentasse quà il Mubassir med(esimo) la seconda uolta spedito con le sopradette sue lettere. In quel tempo questa Carica era in Zara, com' è noto a V. E. che se fossimo stati qui' siamo certi, che gli aueressimo fatto conoscere il uero, e nell' in contro fatto dal suo Mubassir con la donzella non sarebbe corso l'equiuoco, le fosse o non fosse Cristiana perch' ella hà parlato assai chiaro, e costante nel proprio linguaggio Bossinese, mà il Mubassir non hà colpa, mentre non intende il linguaggio, e la colpa fù di quelli [che] hanno interpretato male, et al Mubassir hanno rappresentato diuersamente da quello [che] la Giouine all' ora asseriua, e sosteneua. Persuasa V. E. da tali note, chiare et euidenti uerità, non può, che sperarsi depono il sentim(en)to di sua ricerca sopra il quale uersa il tenore del suo foglio, già che l'effetto ui ripugna, come contrario alla ragione sempre rispettabile delle Genti, agl' articoli della Pace della di cui perpetuità frà li due Stati ella n' é il felice instrumento contrario altresì al Pub(blic)o, et al med(esim)o decoro, niente meno, che alla Giust(izia), la quale con tanti altri, è uno di quei cospicui ornamenti, che hà reso celebre in tutti gl' impieghi il di Lei glorioso nome. Mà per fare gl' ultimi sforzi del poter nostro in assicurar V. E. del Capitale, e Somma Stima che uiene di farsi della sua pregiata amicizia, e Corrispondenza, per sincerar altresì li Confinanti, e leuar per sino le ombre alli loro irritamenti, non potrà ella, che riceuer à grado un progetto, che la facciamo, e che uerrà per appunto d' uniformarsi al tenore del suo primo Buirundi rilasciato nel proposito. Offeriamo dunque la Donzella tutto che fatta Cristiana, per renderle anche

Čak je i ovaj posljednji dio ispunjen nekoliko dana prije nego što se ovdje pojavio rečeni mubašir po kojem ste po drugi put poslali pismo.

U to je doba ova dužnost bila u Zadru, što je i Vašoj Ekscelenciji poznato, kao i to da smo bili sigurni da smo Vas upoznali s istinom jer u suočavanju djevojke s Vašim mubaširovom nije bilo nikakve sumnje je li ili nije kršćanka, o čemu je govorila zaista jasno i stalno na svome bosanskom jeziku; međutim, nije krivica mubaširova koji ne poznaje jezik, nego onih koji su mu loše prevodili, i predstavili ovaj slučaj drugačije nego je mlada djevojka tada govorila i tvrdila. Vaša Ekscelencija je uvjerena, na taj način, da se radi o jasnoj i očitoj istini, pa nije ni mogla drukčije tražiti od onoga što je navedeno u pismu, čiji je učinak suprotan razumu kojeg narodi uvijek cijene, a prema drevnom miru između dvije naše države čija je dugotrajnost sretan instrument u odnosu prema javnosti, i za hvalu, kao i ništa manje prema pravdi i zakonu, koji su uz sve ostalo, jedni od mnogih vrlih ukrasa koji uz sve zadaće krasi Vaše slavno i ugledno ime.

Međutim kako bi se učinili posljednji pokušaji s naše strane, a kako bi se Vaša Ekscelencija uvjerila u naše poštovanje i prijateljstvo i suradnju s ljudima s obje strane granice te da bi se uklonile sjene s njihovih sukoba, Vi ne možete ništa drugo nego, po mogućnosti, dobrohotno prihvatiti naš prijedlog, kojeg ovdje iznosimo, a koji bi trebao na primjeren način riješiti sukladno onome što ste predložili u vašoj prethodnoj bujundiji. Predajemo dakle djevojku koja je postala kršćankom, da bi se postiglo obostrano

questa Mag(ior)e sodisfazione ad un pubblico leggitimo, e solenne confronto, in cui fatti li possibili onesti esperimenti.

Le si disponesse ella à uoler ritornar in Turchia. Le sia congedato il pronto, e libero passaggio, e ritorno. Troppo delicato per tutte l'esposte raggioni l'importantissimo punto di cui si tratta, V. E. benuede, e tanto meglio discerne, non esser permessibile in caso di sua resistenza, come non douuto alla dignità, et al decoro d'un Pri(nci)pe, e suo Proued(i)mento libero, et amico, l'uso della forza contro una innocente, et imbelli Citella, ne di farsi uiolenza al di lui arbitrio, quale anzi il grand' Iddio hà lasciato libero ad'ogn' uno.

Questo sollene e pubblico esperimento, che resta da noi proposto da farsi alla presenza di tutti quelli di sua nazione, Cristiani, e musulmani, che qui s'attroano, e degl' ufficiali, e Primati di q(ues)ta Città, ualerà mirabilm(en)te à coprir e saluare le conuenienze, e li douuti giusti riguardi di ambi noi, e di ambidue li Stati. Se la donzella ritorna uolontaria al suo Paese è saluo il decoro di questa Carica, e la dignità della Serenissima Repubblica. Se resisterà costantemente di uenire, e uolesse fermarsi resteranno coperti, e salui intieram(en)te li gelosi riguardi di V. E., mentre il proposto espediente uerrà fatto in faccia di due Nazioni in publico conuocate e raccolte coll' interuento della stessa nostra persona e del suo Mubassir col suo seguito à questo affare destinato. Verrà però esser accosentito e prescritto al Mubassir in risposta dalla rettitudine di V. E., e se lo promettiamo dall' umanissimo suo genio cotanto inclinato à ben uicinare; noi in tanto augurandole lunga uita, e li più fortunati auuenimenti.

Spalato 23 Luglio 1745.

zadovoljstvo, kako javno, tako i zakonsko, u suočavanju su provedeni svi mogući časni pokušaji.

Djevojci se dopušta povratak u Tursku, ako to ona želi. Odobrava joj se trenutni i slobodan prijelaz te povratak. Jako je osjetljivo pitanje, u svemu naprijed iznesenom, gotovo pa najvažnije, da Vaša Ekscelencija u slučaju njezina pružanja otpora, što doliči dostojanstvu i vrlinama jednog vladara i njegovom slobodnom donošenju odluka te prijatelju, ne dopusti upotrebu sile protiv jedne nevine i kukavne djevojke, te da je ne kazni po svom sudu, što je veliki Bog ostavio svakome na slobodu.

Ovaj svečani i javni pokušaj, koji se predlaže s naše strane, trebao bi se dogoditi u prisutnosti obaju naroda, kako kršćana, tako i muslimana, koji se tu nalaze, kao i u nazočnosti službenika i čelnika ovoga grada. Vrijedilo bi, na taj izvanredan način, pokriti i sačuvati pogodnosti i prave potrebe koje se odnose na nas oba, kao i na naše dvije države. Ako se djevojka dragovoljno vrati u svoju domovinu na taj će način sačuvati ne samo svoju čast i ugled, već i Mletačke Republike. Ako se pak bude opirala i bude htjela ostati, ostaje u potpunosti podložna Vašoj kazni. Navedeni bi se pokušaj trebao odvijati u nazočnosti dvaju naroda, na javnom mjestu, pod nadležnošću jednog predstavnika s naše strane i Vašeg mubašira s pratnjom, s druge strane. U pismenom odgovoru mubašira očekujemo Vaš pristanak na ovaj prijedlog i utječemo na čovječnost vašeg duha u nadi da ćete mu se prikloniti i odlukom približiti, te vas pozdravljamo uz želje za dug život i sreću u svim događanjima.

Split, 23. srpnja 1745.

4. Pismo Generalnog providura Jakoba Boldù
Ali-paši Hekimoğlu 12. kolovoza 1745. godine⁴

Ad Ali Passa di Bossina

Sopra il pubblico confronto tenuto della Donzella Copcich che si è dimostrata in desiderio di ripassar in Turchia

È ritornato il Capitan Andrea Scarsi, e col suo ritorno noi habbiamo riceuuto l'onore di nuoue lettere di V. E. sodisfatte appieno, come si doueua le no(st)re conuenienze, e la dignità rispettabile della Repubblica Serenissima Libera, et amica, e fattossi il Pubblico Confronto della Donzella Copcich ella si è dimostrata in desiderio di ripassar in Turchia. Non ui fù resistenza, che si opponesse al suo libero arbitrio, costanti le massime di questo Governo nella rettitudine, aliene affatto dall' attrar nelli Stati e dalla Religione alcuno per forza, e col intento à non rigettare, chi uoluntario ui capita, e prende ricouero.

Il Caso ricompone gl' animi sconcertati de Confinanti, ed assicura V. E. della buona nostra Corrispondenza, per di cui mottiuo speriamo dispensati gl' ordini alle bande di Duono, onde non siano perturbate con ulteriori nuoue molestie le confinazioni d'Imoschi.

Non possono, che prometersi certi li suoi concorsi à questa nostra premura, se rimosse le cause, deuono ambe rimouersi gl' effetti, come lo è di Giustizia, che risplende in tutte le sue acclamate dirrezioni, e le auguriamo dal Cielo ogni bene, e fortuna etc.

Spalato 12. Augusto 1745.

Bosanskom Ali paši

O javnom sučeljavanju u slučaju djevojke iz obitelji Kopčić koja je iskazala želju da se vrati u Tursku

Po povratku našeg kapetana Andrije Scarsija, čast nam je bila primiti nova pisma Vaše Ekscelencije. S punim zadovoljstvom i poštovanjem vrijednim dostojanstva naše Mletačke Republike slobodno i prijateljski Vas izvještavamo da je učinjeno javno sučeljavanje u slučaju djevojke iz obitelji Kopčić koja je iskazala želju i volju da se vrati u Tursku. Nije bilo otpora niti protivljenja njezinoj slobodnoj volji, što je i stalna odlika u pravednosti ove vlade, bez obzira na činjenicu da je ona prešla na našu vjeru, nitko je nije prisiljavao da odbaci ono što je svojevrijedno odlučila, te da se skloni.

Događaj je primirio uznemirene duše s obje strane granice, pa mogu sa sigurnošću potvrditi Vašoj Ekscelenciji da je sve prošlo u redu. Stoga se nadamo da su u okolici Duvna poslani nalozi kako se novim dodatnim uznemiravanjima ne bi poremetile granice kod Imotskog.

Ne preostaje nam nego obećati da će Vaše brige i zabrinutost biti riješene uklaňanjem uzroka, što bi trebalo imati učinka, što je i po pravdi koja sija u svim svojim smjerovima. Želimo Vam od neba svako dobro i sreću.

Split, 12. kolovoza 1745.

⁴ HR-DAZD-2. Mletački dragoman, kut. 33; knj. LV. listovi 18v-19r.

5. Bilješka o dodjeli zemlje Jeleni Kopčić
u Turjacima kod Sinja 1688. godine⁵

Investitura Ellena Copcijch

*Idem ad Ellena Copciich
Giapircovich di terre a Turiaci*

Richiesti con humiltà da Elena figlia d' Vsein Copcijch, fù già Turca da' signo hora per gratia del Sig(no)re fatta Christiana di concedere alla medesima un' inuestitura in 25 Campi Padouano di terra di nouo acquisto, posta nell' ampliss(i)ma Campagna di Cettina, in luoco detto Turriaci ou'era solito il di lei Padre hauer di uere possessioni, con obbligo di coltiuare i beni, che le fossero concessi, già ch' è passata à marito con Nicolo Giapircouich da' Vraghizza, e corrispondere quel dritto à Sua Serenità, che sarà agl' altri Inuestiti limitato. Noi pero fatto uff. All' istanza, ch' è conveniente, et al merito d' esser passata alla nostra religione; con oggetto anco di render fruttifere le terre di nouo acquisto, habbiamo con l'acetta del Generalato nostro inuestiti la stessa, e di lei figli, e discendenti legittimi Inuestiti in infinitum nelli sudetti 25 Campi di Terreno posti nelle pertinenze sudette, dà esser estratti per mano del Pubblico Agrimensore, e di quelli ad altri in disposti per goderli usufruttuare, con espressa conditione però di corrispondere quella Donata, ò dritto, ch' ad altri inuestiti sarà imposto, e correndo per le anni di contribuire esso Canone, sia, e s' intenda decaduta da ogni beneficio. Non possa, nè essa, nè gl' heredi suoi dispor in alcuna forma d' essi beni in altri, in parti(cola)re sudditi estesi, mà

Dodjela zemlje Jeleni Kopčić

Isto Jeleni Kopčić Japirković o zemlji u Turjacima

Na poniznu zamolbu Jelene, kćerke Huseina Kopčića, koja je od rođenja bila Turkinja pa je milošću Božjom postala kršćanka, istoj se dodjeljuje 25 padovanskih kampa zemlje na području nove stečevine, a koja se nalazi na širokom Cetinskom polju u mjestu zvanom Turjaci. Zemlja je prethodno bila u posjedu njezina oca, a ona je preuzima s obvezom da će i dalje nastaviti uzgajati dobra koja su joj dodijeljena, štoviše jer se udala za Nikolu Japirkovića iz Vranjica, te preuzimanjem ovog prava prema vašoj dobroj volji, uz ograničenja koja su u drugim investiturama. Mi ovo činimo jer smatramo prikladnim i kao zahvalu što je prešla na našu vjeru; također uz obvezu da će održavati plodnom zemlju dodijeljenu joj na Novoj stečevini mi sa zahvalnošću pristajemo na dodjelu zemlje navedenoj, kao i njezinoj djeci, odnosno njezinim zakonitim nasljednicima dodjeljujemo u trajni posjed ovih 25 kampa zemljišta smještenih na području nadležnosti ove vlasti, a koje će se izdvojiti i izmjeriti od strane javnog mjernika. Ista se obvezuje da će tu zemlju uživati i koristiti pod navedenim uvjetima i pravima koja vrijede i za druge investiture, te time pridonositi u davanjima, čime se ograničava njezina baština. Ne može, kako ona, tako ni njezini sljednici, na bilo koji način, ustupiti ovu zemlju

⁵ HR-DAZD-1. Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju; Generalni providur Girolamo Cornaro (1686.—1689.), knj. I, list 516 v.

estinta la linea, si devoluano in Serenissima Signoria, non compresi nella presente concessione i prati, e li Parte dà Molino, nè i terreni uignati, ouuero ad' altri disposti à quali riseruiamo raggione Inclinato.

Spalato primo Marzo 1688.

drugima, osobito daljnjim podanicima, ali ako izumre ova njezina linija posjed se vraća ovoj vlasti; ne uključujući u ovu investituru livade, dio mlinice, kao ni vinograde, nego sve ostale posjede koji spadaju u nadležnost ove vlasti.

Split, prvi ožujka 1688. godine

6. Bilješka o sporu oko posjeda
Jelene Kopčić Japirković iz 1703. godine⁶

Giapircouich

Ellena Giapircovich per le terre comassate

Atese le giuste istanze di Nicolò Giapircouich, la di cui moglie Elena Turca fatta Christiana fù del 1688 inuestita in campi uinti cinque di terra posta à Turijaci in Cetina, e posseduta dà suoi antenati, la qual terra gli fù anco perticata dal Pub(b)lico agrimensore Rossi. Com(m)et(tia)mo à Zorzi Budimir, che non debba ingerirsi sotto alcun pretesto in campi cinque in d(et)ta investita compresi, et à Nicolò Tiro che debba corrispondergli la douuta dominicale, come corrispondono gli altri coloni dell' accenata terra. Tanto esequiranno in pena di ducati cento p(er) cadauno applicati alla Camera, et altre ad arbitrio. In quorumq(ue). Verum si quisq(ue) sentendosi aggrauato compariscano, che gli sarà ad' mistrata giustizia. etc.

Spalato li 31. Xemb(r)e 1703.

Japirković

Jelena Japirković za oduzeti zemljišni posjed

U očekivanju pravednih presuda za Nikolu Japirkovića, čijoj je ženi Turkinji Jeleni, postavši kršćankom, 1688. dano u posjed dvadeset i pet kampa u Turjacija u Cetini koje su posjedovali njezini pretci, a tu je zemlju također izmjerio javni mjernik Rossi. Nalažemo Juri Budimiru, da se ni pod kojim izgovorom ne može dirati u pet kampa u navedenoj investituri, kao i Nikoli Tiru koji mora davati dužni dominikal, kao što daju i ostali koloni s naznačenog terena. (Ako se o ovo ogluše) slijedi im kazna od po stotinu dukata svakome; jedan neka plati komori, a drugi sucu. *Kako im bilo.* Ako bi se tko presudom osjećao oštećen, neka na sudu dokaže kako bi mu se dodijelila pravda.

Split, 31. prosinca 1703.

⁶ HR-DAZD-2. Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju; Generalni providur Marin Zane (1702.—1705.), knj. II, list 38v.

Katolički svećenici u banskoj Hrvatskoj na izbornim listama frankovačkih pravaša (1895.—1913.)

Mislav GABELICA

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Izvorni znanstveni rad

(primljeno: 14. ožujka 2012.)

UDK 322(497.5)"1895/1914"

261.7:329(497.5)"1895/1914"

Autor u radu analizira odnos hrvatskoga katoličkog svećenstva prema Čistoj stranci prava (Starčevićевой hrvatskoj stranci prava/Stranci prava) u razdoblju od osnutak stranke 1895. do početka Prvoga svjetskog rata 1914. godine. Pritom su mu za osnovne orijentacijske točke, na temelju kojih je analizirao promjene u tom odnosu, služili saborski izbori održavani u navedenom razdoblju.

Ključne riječi: *banska Hrvatska, pravaštvo, frankovci, Katolička crkva, svećenstvo, saborski izbori*

I.

Početak 20. stoljeća socijalna struktura banske Hrvatske, u kojoj je golemu prevagu imalo ruralno stanovništvo, dopuštala je velik politički utjecaj katoličkom svećenstvu. Mada Katolička crkva u Hrvatskoj nije imala službeno nacionalno-političko stajalište na koje bi obvezivala svoje svećenstvo, nedvojbene simpatije većega dijela svećenstva prema strankama koje su zastupale jugoslavenski nacionalno-politički program bile su uvjetovane težnjom Katoličke crkve za crkvenim jedinstvom s pravoslavnim stanovništvom u jugoistočnoj Europi. U radu je prikazan odnos katoličkog svećenstva prema frankovačkim pravašima, tj. inačicama njihove stranke: Čistoj stranci prava (ČSP)/Starčevićевой hrvatskoj stranci prava (SHSP)/Stranci prava (SP), stranci koja je zastupala ekskluzivno hrvatski nacionalno-politički program, u rasponu od gotovo dva desetljeća. Frankovci su, ne osporavajući vrijednosti katoličkih načela u javnom životu, nastupali u vjersko-kulturnom pogledu kao liberalna politička organizacija otvorena za Hrvate svih vjeroispovijesti koji dijele njezin nacionalno-politički program. Svrha je rada odgovoriti na pitanje u kolikoj se mjeri i zašto posljednjih godina postojanja Austro-Ugarske Monarhije mijenjao odnos između frankovačkih pravaša i katoličkog svećenstva te koje su neposredne posljedice iz toga proizašle.

U hrvatskoj se historiografiji odnosom katoličkog svećenstva prema frankovcima bavilo više autora. Mirjana Gross smatrala je da su frankovci u početku, u